

مرور وضعیت فروش بیمه‌های عمر در ایران

(مطالعه موردی در استان خراسان)

● محمود احمدی

در سال ۱۳۷۷ زمانی که اینجانب در بیمه مرکزی ایران مشغول به خدمت بودم، اعلام شد استان خراسان رتبه اول فروش بیمه‌های عمر در سطح کشور (در یکی از شرکت‌های بیمه که پیش‌تاز فروش بیمه‌های عمر است) را کسب کرده است. براساس آمار ارائه شده بیش از ۳۶/۵ درصد از فروش بیمه‌های عمر این شرکت در دوره مورد بررسی در استان خراسان بود و حال آنکه جمعیت این استان حدود ۱۰ درصد کل جمعیت کشور است. بررسی بازار جهانی بیمه نشان می‌دهد، سهم بیمه‌های زندگی نسبت به کل تولید بیمه و در مقایسه با سهم بیمه‌های غیر زندگی، بیش از ۵۰ درصد است. حال آنکه در کشور ما این نسبت چیزی در حدود ۱۰ درصد است. به بیان دیگر میانگین بازار جهانی بیمه غلبه بیمه‌های زندگی بر بیمه‌های غیر زندگی را نشان می‌دهد و حال آنکه در کشور ما افزون بر ۹۰ درصد بیمه‌های صادره مربوط به بخش بیمه‌های غیر زندگی (اموال مسئولیت و...) است.

در این نوشتار سعی خواهد شد ابتدا از منظر جهانی بازار بیمه به تحلیل وضعیت فروش بیمه‌های زندگی پرداخته شود آنگاه این وضعیت را در ایران مورد بررسی قرار داده و به جایگاه ویژه و ممتاز استان خراسان اشاره می‌شود. در پایان نیز به آسیب‌شناسی فروش بیمه‌های زندگی در کشور و بررسی علل عدم توسعه مطلوب آن اشاره خواهد شد.

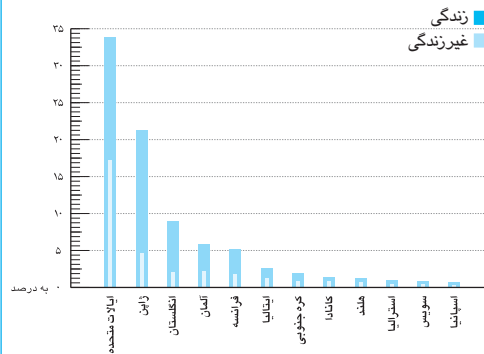
رتال جامع علوم انسانی

بررسی بازار جهانی بیمه‌های زندگی

می‌گرفت و یا هزینه‌های کفن و دفن او پرداخت می‌شد. امروزه این عمل یکی از انواع بیمه‌های زندگی است. بیمه‌های زندگی در ابتدا چندان مورد استقبال قرار نگرفتند و حتی تا چند دهه قبل سهم آنها کمتر از سهم بیمه‌های غیر زندگی بود. به عنوان نمونه در دهه ۱۹۷۰ سهم بیمه‌های زندگی در مجموع حدود ۳/۳۹ درصد کل تولید صنعت بیمه را تشکیل می‌داد اما اکنون این سهم افزون بر ۵۰ درصد است. براساس آخرین آمار موجود از وضعیت بازار جهانی بیمه که در مجله سیگما منتشر شده است، مجموع حق بیمه تولید شده

از زمانی که اولین بیمه‌نامه عمر در ژوئن ۱۵۸۳ در موسسه بورس سلطنتی لندن صادر شد، بیش از ۴۲۰ سال می‌گذرد. از نظر تاریخی بیمه‌های زندگی آخرین نوع از بیمه‌های جدید هستند که پس از بیمه‌های دریایی و آتش‌سوزی ارائه شد. قدمت بیمه‌های عمر - هر چند به اشکال قدیمی آن - به قرن‌ها قبل از آن باز می‌گردد، چنانکه در مصر قدیم مومیگران آن کشور قوانینی برای خود وضع کرده بودند که در صورت فوت یکی از اعضاء، خانواده او مورد حمایت سایر اعضاء قرار

نمودار (۱) سهم ۱۲ بازار بزرگ بیمه از بازار جهانی

بررسی آمار جدول فوق نشان می‌دهد در اغلب کشورهای صنعتی، سهم بیمه‌های زندگی حدود ۶۰ درصد از مجموع حق بیمه‌های تولیدی است.

همانطور که قبلاً نیز اشاره شد، کشور ژاپن به تنهایی بیش از ۲۰ درصد از حق بیمه جهانی را تولید می‌کند، که ۸۰ درصد از این حق بیمه مربوط به بیمه‌های زندگی است. و از این نظر در میان کشورهای صنعتی مقام اول را داراست. پس از ژاپن، کره جنوبی با ۷۵ درصد و سوئیس با ۶۴ درصد مقام‌های بعدی را به خود اختصاص داده‌اند. نکته قابل تامل در این جدول سهم نسبتاً پایین کشورهای آلمان، ایالات متحده و کانادا از بیمه‌های زندگی است که به کمتر از ۵۰ درصد می‌رسد.

وضعیت بیمه‌های زندگی در کشورهای در حال توسعه در این بررسی سایر کشورهای جهان به جز ایالات متحده کانادا ژاپن، کره جنوبی، اقیانوسیه و اروپای غربی را کشورهای در حال توسعه می‌نامیم. سهم این کشورها از حق بیمه جهانی کمتر از ۱۰ درصد می‌باشد و در واقع این کشورها سهم چندانی از بازار جهانی بیمه را در اختیار ندارند. پایین بودن فرهنگ بیمه و رشد نیافتگی بیمه‌های زندگی نیز از دیگر ویژگی‌های این کشورهاست.

جدول (۲) سهم بیمه‌های زندگی و غیرزندگی را در این مناطق نشان می‌دهد.

نام کشور	ایالات متحده	کانادا	انگلستان	آلمان	فرانسه	ایتالیا	هند	سوئیس	ژاپن	کره جنوبی	میانگین
سهم بیمه‌های زندگی	۴۹	۴۸	۷۲	۴۵	۶۷	۵۷	۵۸	۶۴	۸۰	۷۵	۶۱/۵
سهم بیمه‌های غیرزندگی	۵۱	۵۲	۲۸	۵۵	۳۳	۴۳	۴۲	۳۶	۲۰	۲۵	۲۸/۵

در سطح جهان در سال ۲۰۰۲ بالغ بر ۲۶۲۷ میلیارد دلار بوده است. از این میزان ۱۵۳۶ میلیارد دلار آن مربوط به بیمه‌های غیرزندگی است. این ارقام نشان می‌دهد به رغم صنعتی شدن جهان کنونی - و اینکه کشورهای توسعه یافته اقتصادی را به نام کشورهای صنعتی می‌شناسیم - اما سهم بیمه‌های زندگی بیشتر از کل حق بیمه‌هایی است که بابت بیمه‌های مختلف صنایع بزرگ و کوچک از قبیل بیمه‌های آتش سوزی باربری مسئولیت مهندسی و... پرداخت می‌شود.

با توجه به آمار فوق بیش از ۵۸ درصد بیمه‌های صادره در کشورهای مختلف جهان متعلق به بیمه‌های زندگی و کمتر از ۴۲ درصد مربوط به بیمه‌های غیرزندگی است.

اما وضعیت کشورهای صنعتی و کشورهای در حال توسعه در این تقسیم‌بندی و سهم هر کدام به چه ترتیب است؟ بررسی زیر نشان می‌دهد وضعیت بیمه‌های زندگی، همانند اصل صنعت بیمه در کشورهای صنعتی رشد و توسعه داشته است و کشورهای در حال توسعه در این گروه جایی ندارند.

الف) وضعیت بیمه‌های زندگی در کشورهای توسعه یافته
بیش از ۹۰ درصد حق بیمه جهانی در کشورهای صنعتی تولید می‌شود. به بیان دیگر تقریباً تمام صنعت بیمه در اختیار این کشورها است، در حالی که جمعیت این کشورها فقط ۱۵ درصد جمعیت جهان را تشکیل می‌دهد. در میان کشورهای صنعتی نیز سهم دو کشور ایالات متحده و ژاپن بیش از سایرین است. این دو کشور به تنهایی بیش از ۵۰ درصد حق بیمه جهانی را تولید می‌کنند.

نمودار (۱) سهم کشورهای عمده تولیدکننده حق بیمه جهانی را نشان می‌دهد. همانطور که در نمودار مشاهده می‌شود، سهم بیمه‌های زندگی در جهان به طور متوسط بیش از سهم بیمه‌های غیرزندگی است. کشور ژاپن بیشترین سهم بیمه‌های زندگی را داراست. جدول (۱) نسبت بیمه‌های زندگی و غیرزندگی به کل حق بیمه تولیدی در کشورهای عمده تولیدکننده حق بیمه جهانی را نشان می‌دهد.

■ کشور
ژاپن به تنهایی
بیش از ۲۰ درصد
از حق بیمه جهانی
را تولید می‌کند
که ۸۰ درصد
از این حق بیمه
مربوط به بیمه‌های
زندگی است

نام کشور	امریکای لاتین	اروپای مرکزی	آسیای مرکزی و خاورمیانه	آفریقا	میانگین جهانی (به غیر از آفریقا)
سهم بیمه‌های زندگی	۳۱	۳۱/۵	۳۱	۷۴	۳۱
سهم بیمه‌های غیرزندگی	۶۹	۶۸/۵	۶۹	۲۶	۶۹

۱۳۶۷ شرکت بیمه دانا به طور تخصصی به فعالیت در رشته اشخاص پرداخت و در سال ۱۳۷۵ مجوز فعالیت در کلیه رشته‌های بیمه‌ای را دریافت کرد. در حال حاضر ۱۶ شرکت بیمه دولتی و خصوصی در بازار بیمه کشور حضور دارند که برخی از آنها در رشته بیمه زندگی فعالیت می‌کنند.

بر اساس آمار موجود از ابتدای فعالیت صنعت بیمه در کشور تاکنون سهم بیمه‌های زندگی نسبت به کل صنعت بیمه رقم پایینی را تشکیل می‌دهد. در حالی که میانگین جهانی رقم ۵۸ درصدی سهم بیمه‌های زندگی را از مجموع کل صنعت بیمه نشان می‌دهد. این سهم در ایران به استثنای چند سال محدود همواره زیر ۱۰ درصد بوده است. در سال‌های فوق نیز حالت‌های خاصی در وضع بیمه‌های زندگی بوجود آمد که باعث شد، سهم این بیمه‌های به بیش از ۱۰ درصد افزایش یابد. در زیر به دو نمونه از این اتفاقات که در سال‌های ۱۳۳۸ و ۱۳۶۸ رخ داد اشاره می‌شود:

۱- در سال ۱۳۳۸ بیمه ایران به ابتکار مدیرعامل وقت آن شرکت، دکتر شرف نفیسی، موسوم به «طرح نوین» ارایه کرد، که به موجب آن سرمایه بیمه زندگی به جای وجه نقد منزل مسکونی تعیین گردید. این امر باعث هجوم بی‌سابقه مردم برای خرید بیمه‌های زندگی شد و ۹۲۷۰ نفر در این

همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌شود در اغلب مناطق در حال توسعه جهان سهم بیمه‌های زندگی نسبت به بیمه‌های غیرزندگی بسیار پایین است. این در حالی است که این مناطق صنعتی نیستند و از بیمه‌های مخصوص صنایع (آتش سوزی باربری، مهندسی، مسئولیت و...) نیز بهره‌چندانی نمی‌برند. در واقع بالا بودن سهم بیمه‌های غیرزندگی در این مناطق نه به دلیل بالا بودن این بیمه‌ها، بلکه به دلیل پایین بودن بیش از حد بیمه‌های زندگی در آنها است.

وضعیت بیمه‌های زندگی در کشورهای آفریقایی با میانگین مناطق در حال توسعه جهان تفاوت اساسی دارد که بررسی دلال آن فرصت دیگری می‌طلبد و در آمار میانگین جهانی مناطق در حال توسعه نیز از آن صرف نظر شد.

بررسی وضعیت بیمه‌های زندگی در ایران

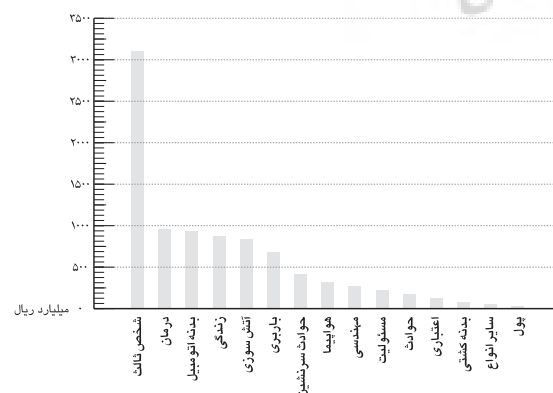
اولین بیمه‌نامه عمر در ایران در سال ۱۳۱۴ توسط نمایندگی یک شرکت بیمه خارجی به نام ویکتوریا برای یک تاجر تبریزی به نام جبار صالح صادر گردید. سرمایه بیمه مبلغ ۶۰۰ میلیون لیبره انگلیس بود که در موعد سررسید بیمه‌نامه توسط بیمه ایران به وی پرداخت شد (به علت انحلال نمایندگی مذکور و انتقال پورتهوی آن به بیمه ایران).

در سال ۱۳۱۴ بیمه ایران به عنوان اولین شرکت بیمه ایرانی تاسیس و مشغول به کار شد. تا سال ۱۳۳۶ در میان شرکت‌های بیمه داخلی فقط بیمه ایران در رشته زندگی فعالیت داشت. در این سال بیمه ملی و در سال ۱۳۴۰ بیمه امید به فعالیت در رشته بیمه زندگی پرداختند. در سال ۱۳۵۵ بیمه ایران با مشارکت یک شرکت بیمه

آمریکایی، شرکت بیمه «ایران عمر» را تاسیس کرد که به طور تخصصی در رشته زندگی فعالیت می‌کرد و توانست در سال اول فعالیت خود (۱۳۵۶) تعداد ۱۲۳۸ بیمه‌نامه عمر با سرمایه مجموعاً ۱۶۵۲ میلیون ریال و حق بیمه سالانه ۷۵ میلیون ریال به فروش برساند.

قبل از انقلاب یازده شرکت بیمه در کشور در رشته بیمه زندگی فعالیت داشتند. پس از انقلاب نیز کلیه شرکت‌های بیمه خصوصی منحل شده و پورتهوی آنها به بیمه آسیا که آن هم دولتی شده بود، منتقل گردید. در سال

نمودار (۲) حق بیمه صادره صنعت بیمه به ترتیب رشته سال ۱۳۸۱

اولین بیمه‌نامه عمر در ایران در سال ۱۳۱۴ توسط نمایندگی یک شرکت بیمه خارجی به نام ویکتوریا برای یک تاجر تبریزی به نام جبار صالح صادر گردید

■ در کشورهای صنعتی بازار بیمه به دو بخش بیمه‌های زندگی و غیر زندگی تقسیم می‌شود اما بازار بیمه کشور ما به دو بخش بیمه‌های اتومبیل (و عمدتاً شخص ثالث) و غیر اتومبیل تقسیم می‌شود

کشور در فروش بیمه‌های عمر در این شرکت رتبه اول را بدست آورده است.

جدول (۳) سهم استان‌های مختلف کشور را در فروش بیمه‌های عمر در این شرکت نشان می‌دهد.

از سال ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۲ نیز جمعاً بالغ بر ۷۸۷۸۶ بیمه‌نامه عمر و پس‌انداز در استان خراسان در این شرکت صادر شده است. سرمایه بیمه‌نامه‌های صادره در این دوره بالغ بر ۱۹۲۴ میلیارد ریال و حق بیمه سالانه نیز بالغ بر حدود ۵۵ میلیارد ریال می‌باشد.

حدود ۷۵ درصد از بیمه‌نامه‌های صادره در استان خراسان در شهر مشهد صادر شده است و مابقی میان شهرستان‌های دیگر پراکنده است. جدول (۴) پراکندگی تعداد بیمه‌نامه‌های صادره در استان خراسان را در دوره مورد بررسی (۱۳۸۲-۱۳۷۷) نشان می‌دهد.

در بررسی دلایل فروش مناسب بیمه‌های عمر در استان خراسان (شهر مشهد) به موارد زیر می‌توان اشاره کرد:

۱- شبکه فروش قوی: به زعم نگارنده مهمترین عامل در فروش مناسب بیمه‌های عمر و عمدتاً بیمه عمر و پس‌انداز در شهر مشهد، شبکه فروش قوی و کارآموده بیمه‌های عمر در این شهر است. چنانکه اخیراً در یکی از نشست‌های آموزشی که در شهر مشهد برگزار شد، یکی از مدیران ارشد صنعت بیمه ضمن اشاره به این موضوع، شبکه فروش بیمه عمر در مشهد را بسیار با تجربه عنوان کرد. در این میان باید به نقش ویژه و ممتاز شرکت سهامی بیمه آسیا و سرپرستی آن در استان خراسان نیز اشاره شود.

۲- وضعیت تجاری بودن اقتصاد مشهد: اصولاً شهر مشهد دارای اقتصاد تجاری و بازرگانی است و صنعت رشد قابل توجهی در این شهر نداشته است. عمده‌ترین دلیل این امر نیز حضور سالیانه حدود ۱۲ میلیون نفر زائر حرم مطهر امام

طرح ثبت نام کردند. افزون بر ۱۸۶ میلیون ریال حق بیمه در ابتدای کار جذب گردید و اقدامات اولیه برای عملی شدن این طرح از جمله خرید زمین بزرگ و مناسبی به مساحت سه میلیون متر مربع در منطقه فرحزاد و خوردین صورت پذیرفت. اما متأسفانه رکود در بازار مسکن و ناهماهنگی در میان دولتمردان و برخی کارشناسی‌ها باعث شکست طرح شد.

۲- در سال ۱۳۶۸ بیمه ایران بیمه عمر و حوادث کارکنان دولت را ارائه کرد. براساس این طرح سهم بیمه‌های زندگی به حدود ۱۳ تا ۱۴ درصد از کل تولیدصنعت بیمه افزایش یافت. براساس آمار موجود در سال ۱۳۸۱ بالغ بر ۸۸۹/۳ میلیارد ریال حق بیمه در بخش بیمه‌های زندگی تولید شد که ۹/۸ درصد از کل تولید صنعت بیمه بود. در سال ۱۳۸۱ حدود ۸۴ درصد از حق بیمه رشته زندگی توسط شرکت‌های بیمه ایران و آسیا تولید شد.

نمودار (۲) سهم بیمه‌های مختلف را در بازار بیمه کشور در سال ۱۳۸۱ نشان می‌دهد. نکته‌ای که ویژگی متمایز بازار بیمه کشور ما می‌باشد، سهم بیش از ۵۰ درصدی بیمه‌های اتومبیل در این بازار است. در کشورهای صنعتی بازار بیمه به دو بخش بیمه‌های زندگی و غیر زندگی تقسیم می‌شود اما بازار بیمه کشور ما به دو بخش بیمه‌های اتومبیل (و عمدتاً شخص ثالث) و غیر اتومبیل تقسیم می‌شود.

سهم بیمه‌های زندگی در بازار بیمه کشور کمتر از ۱۰ درصد است (در سال ۱۳۸۰ معادل ۹/۹ درصد و در سال ۱۳۸۱ معادل ۹/۸ درصد)

همانطور که در نمودار فوق مشاهده می‌شود، بیمه‌های زندگی از نظر میزان حق بیمه تولیدی در مقام چهارم صنعت بیمه و پس از بیمه‌های شخص ثالث، درمان و بدنه اتومبیل قرار دارد. در طی سال مذکور حق بیمه تولیدی بیمه‌های زندگی ۸۸۹/۳ میلیارد ریال و خسارت پرداختی ۴۴۱/۳ میلیارد ریال بوده است (ضریب خسارت حدود ۵۰ درصد).

بررسی وضعیت فروش بیمه‌های عمر در استان خراسان
همانطور که در ابتدای این نوشتار اشاره شد، استان خراسان در فروش بیمه‌های عمر در کشور جایگاه ویژه‌ای دارد. براساس آمار موجود که از سوی یکی از شرکت‌های پیشرو در فروش بیمه‌های عمر در کشور ارائه گردیده است، استان خراسان در دوره سال‌های ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۷ در میان استان‌های

ردیف	نام شرکت	تعداد صادره (عدد)	سهم از کل فروش (درصد)
۱	خراسان	۳۸۴۹۸	۳۶/۵
۲	تهران	۲۵۸۳۳	۲۴/۵
۴	فارس	۱۶۵۳۰	۱۵
۵	مازندران	۸۲۸۸	۸
۶	اصفهان	۶۳۹۲	۶
۷	آذربایجان	۴۹۳۲	۴/۵
۸	همدان	۲۷۸۶	۲/۵
۹	گیلان	۱۴۷۸	۱/۵
۱۰	خوزستان	۷۴۷	۱
۱۱	هرمزگان و کرمان	۲۰۵	۰/۵
	جمع کل	۱۰۵۶۸۹	۱۰۰

عمر در شهر مشهد نیز با جایگاه مناسب خود فاصله، زیادی دارد.

به طور کلی موانع توسعه بیمه‌های عمر در ایران به اختصار به شرح زیر می‌باشد:

۱. پایین بودن درآمد سرانه
۲. پایین بودن انگیزه پس انداز (به دلیل جوان بودن جمعیت و هزینه بر بودن این قشر از جمعیت، انگیزه و امکان پس انداز در آن به حداقل ممکن کاهش می‌یابد).
۳. تورم باعث کاهش ارزش سرمایه بیمه‌های عمر در پایان دوره می‌شود.
۴. ناآگاهی عمومی از مزایای بیمه‌های زندگی
۵. توسعه نامتعادل نظام بانکی و بیمه (اصولاً در اقتصاد کشورهای مختلف بانک، رقیب بیمه عمر است بدین معنا که جذابیت بانک و جذب پول‌های مردم توسط نظام بانکی باعث عدم تمایل به بیمه‌های عمر و سرمایه‌گذاری در آن توسط مردم می‌شود و این مورد در اقتصاد ایران رخ داده است).

منابع:

۱. فصلنامه صنعت بیمه، شماره‌های ۴۴-۴۷-۵۱-۶۰، بیمه مرکزی ایران
۲. طرح پژوهشی «بررسی وضعیت فروش بیمه‌های عمر» اکبر باقری بیمه مرکزی ایران
۳. گزارش آماری عملکرد صنعت بیمه کشور، سال ۱۳۸۱، بیمه مرکزی ایران
۴. خودآموز بیمه، محمود احمدی، انتشارات محقق، چاپ اول ۱۳۸۰

رضا(ع) در این شهر و نیازهای آنان در ایام حضور در مشهد است. تجاری بودن اقتصاد مشهد از دوسو بر فروش بیمه‌های عمر (احتمالاً) تأثیر داشته است:

افزایش سهم بیمه‌های عمر و پس انداز در سایه روحیه فروشندگی حضوری در فروشندگان بیمه‌های بازرگانی در مشهد.

- کاهش سهم بیمه‌های صنعتی در مقابل بیمه‌های زندگی به دلیل صنعتی نبودن مشهد
 ۳- عدم وجود جانشین مناسب برای سرمایه‌گذاری سرمایه‌های سرگردان در مقابل بیمه‌های عمر و پس انداز: سود بیمه‌های عمر و پس انداز حدود ۱۷ درصد در سال است. شاید فعالیت اقتصادی دیگری نیز چنین سود مناسبی را در پی داشته باشد. اما پوشش بیمه‌ای عمر در کنار سود تضمین شده، باعث برجستگی آن می‌شود. البته بازاریابی بیمه‌های عمر و توجیه خریداران بالقوه آن هنری است که فروشندگان آن باید به آن توجه خاص داشته باشند و در مشهد این اتفاق افتاده است.

موانع توسعه بیمه‌های زندگی در کشور

در پایان این نوشتار جا دارد نگاهی هر چند مختصر و تکراری به آسیب‌شناسی فروش بیمه‌های زندگی در کشور داشته باشیم. مسئله‌ای که باعث پایین بودن نسبت بیمه‌های زندگی به کل تولید صنعت بیمه شده است.
 اگر چه فروش حدود ۶۰ هزار بیمه‌نامه عمر و پس انداز در شهر مشهد (در بیمه‌آسیا) در سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۲، نیز جایگاه ویژه‌ای را برای این شهر در سطح کشور ایجاد کرده است اما با توجه به جمعیت سه میلیون نفری این شهر دست کم باید ۳۰۰ هزار بیمه‌نامه صادر شود تا نسبت قابل قبولی (۱۰ درصد) به دست بدهد (در کشورهای صنعتی این نسبت ۵۰ درصد است). با توجه به این موضوع باید گفت که بیمه‌های

شهر	تعداد (عدد)	سهم از کل (درصد)
مشهد	۵۸۲۷۳	۷۴
تربت	۵۳۳۷	۷
بجنورد	۴۷۴۲	۶
قوچان	۳۱۵۱	۴
نیشابور	۳۱۱۹	۴
سبزوار	۲۱۷۸	۳
بیرجند	۱۹۸۶	۲
جمع کل	۷۸۷۸۶	۱۰۰

■ بازاریابی بیمه‌های عمر و توجیه خریداران بالقوه آن هنری است که فروشندگان آن باید به آن توجه خاص داشته باشند و در مشهد این اتفاق افتاده است